

Соціологи висловлюють побоювання, що Україна може втратити велику кількість дітей та молоді, які в майбутньому залишаться за кордоном. Окрім того, возз'єднання родин може відбуватись не в Україні, а за кордоном. Також в умовах старіння Європи, країни ЄС будуть зацікавлені, щоб українські мігранти там залишились, і пропонуватимуть багато переваг [Інститут демографії та соціальних досліджень].

Отже, в основу державної політики України повинно стати повернення вимушених мігрантів, що поряд із стимулюючими заходами для подолання майбутнього дефіциту робочої сили має стати невід'ємною складовою повоєнного відновлення, що реалізовуватиметься в рамках Плану відновлення від наслідків війни.

Список літератури

Державна прикордонна служба України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/>

Економічна правда [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>.

Євростат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat>

Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://idss.org.ua/index>

ООН: Близько восьми мільйонів українців утекли від війни [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/oon-blizko-vosmi-miljoniv-ukrainciv-utekli-vid-vijni/a-64628526>.

УДК 338.245.4

Надежденко Аліна,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Маріупольський державний університет
a.nadezhdenko@mdu.in.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1774-5952>

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Відновлення довоєнного стану зайнятості та ринку праці після глибокої кризи, спричиненої війною, є справжнім викликом для будь-якої країни. Ситуація, з якою стикається Україна, є унікальною через масштаби руйнувань, економічного спаду та демографічних втрат. Величезний спад валового внутрішнього продукту відображає не лише втрату виробничого потенціалу, але й падіння споживчого попиту та інвестиційної активності. Руйнування підприємств не лише призвело до втрати робочих місць, але й знизило конкурентоспроможність країни на світових ринках.

Зовнішня та внутрішня міграція робочої сили стала відповіддю на військові дії та економічну нестабільність. Втрата інтелектуального та фізичного потенціалу робочої сили має довгострокові наслідки для розвитку економіки, технологічного оновлення та інноваційної активності.

У цих умовах важливо, щоб держава взяла на себе роль координатора та ініціатора змін у відновленні ринку праці. Стратегічне збереження та збільшення людського капіталу повинно стати основним пріоритетом державної політики, і це важливо реалізувати негайно. Зважаючи на тривання воєнних дій і незакритий рахунок втрат, існує реальна загроза значних втрат людського капіталу в Україні через смерті та міграцію населення.

На сьогодні значна кількість працездатних українців проживає за кордоном. За даними Євростату, зі статусом тимчасово захисту перебуває 4,1 млн українців (2,5 млн – люди активного працездатного віку, з них 83% - жінки) [Україна без понад 4,1 млн.].

Крім цього, директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи при Національній академії наук України, Елла Лібанова, наголошує, що ще 2,5-3 мільйона українців працювали за кордоном до 2022 року і продовжують перебувати за межами країни [Збереження та розвиток трудових ресурсів України].

Отже, загалом сьогодні за кордоном знаходиться значний трудовий потенціал України, який становить приблизно 5,5 мільйона осіб. Водночас 23 % біженців від війни вдалося зберегти роботу в Україні та працювати дистанційно. Більшість із них мають намір повернутися в Україну, коли обставини дозволять. Але питання повернення решти до повоєнної України залишається відкритим і складним.

Станом на сьогодні 4,9 млн українців зареєстровані як внутрішньо переміщені особи (ВПО), що втратили свої домівки, соціальні зв'язки та роботу. Звісно, є ВПО, які трансформували свої соціально-трудові відносини в цифровий формат та працюють віддалено, але це дуже малий відсоток людей. Але для більшості ВПО робота і гроші – основна потреба і питання працевлаштування стає ключовим. Проте, значна частина ВПО під час спроб знайти роботу зіткнулась з трьома ключовими викликами: низькі заробітні плати; невідповідність вакансій їхній освіті та професії; перестороги роботодавців щодо працевлаштування ВПО.

За даними Міжнародної організації з міграції, 66% внутрішніх переселенців не мають стабільної роботи (з них 70% – жінки), а із 34% ВПО, які мають роботу, кожен п'ятий влаштувався на менш кваліфіковану роботу або таку, де нижчий розмір заробітної плати [Майже 70% переселенців]. В той же час, за словами віцепрем'єрки України Ірини Верещук, зовсім незначна кількість ВПО (близько 20%) офіційно шукає роботу, тож переселенці залишаються «невидимими» для системи [Щоб люди не ставали професійними ВПО].

Розуміємо, що значна кількість ВПО зараз «поставили життя на паузу», чекаючи закінчення війни та повернення додому, що значною мірою впливає на їхнє рішення про працевлаштування або професійну перекваліфікацію та навчання. Тому, з точки зору збереження людського капіталу, уряду, органам державної влади та місцевого самоврядування, громадським організаціям та міжнародним партнерам важливо підтримувати цих осіб не лише фінансово (державні виплати та гуманітарна допомога, яку видають у хабах), але й соціально та психологічно, допомагаючи їм відчувати себе потрібними та продуктивними. Такими можливими напрямками підтримки внутрішньо переміщених осіб є:

- Психологічна підтримка: Важливо забезпечити доступ до психологічної консультації для ВПО, що допоможе їм обговорити свої побоювання, переживання та сподівання. Це може допомогти їм переосмислити своє положення та відчуття щодо майбутнього.

- Інформаційні кампанії: Організація інформаційних сесій та воркшопів, де ВПО можуть дізнатися про різні можливості працевлаштування, навчання та соціальних програм.

- Тимчасова робота: Пропонувати короткострокові робочі контракти або сезонну роботу, яка не вимагає специфічних навичок. Це може допомогти ВПО отримати стабільний дохід без відчуття, що вони взяли на себе довгострокові зобов'язання.

- Гнучкість в умовах праці: Пропонувати роботу з гнучким графіком або неповний робочий день, щоб ВПО могли балансувати між роботою та особистими потребами.

– Сприяння місцевому підприємництву: Запуск програм, які сприяють створенню мікропідприємств чи малого бізнесу серед ВПО, надаючи їм інструменти для створення власних стартапів та місцевого розвитку.

– Менторство: Запрошення успішних ВПО, які вже адаптувалися до нового життя, до ролі менторів для тих, хто ще не відчуває готовності до змін.

– Освітні програми з фокусом на саморозвиток: Замість професійної перекваліфікації можна запропонувати курси особистісного росту, мистецтва, музики тощо, які можуть допомогти людям знайти нові захоплення.

– Освітні стипендії: Надання стипендій для дітей та молоді з числа ВПО для їхнього навчання у вищих та професійних навчальних закладах.

– Співтовариства підтримки: Створення груп підтримки для ВПО, де вони можуть поділитися своїми історіями, відчуттями та досвідом. Це може створити почуття спільноти та зрозуміння.

– Залучення до громадської діяльності: Заохочення ВПО до участі в громадських проектах, екологічних програмах, ініціативах місцевого розвитку може допомогти відчутти їх вклад в суспільство та інші..

Для реалізації цих ініціатив можна залучити як урядові органи, так і неприбуткові організації, громадські об'єднання та міжнародні партнери. Тільки спільна робота може забезпечити ефективну підтримку ВПО та допомогти їм адаптуватися до нових умов життя.

Отже, стратегія післявоєнного відновлення людського капіталу як складова оновленої стратегії людського розвитку має ґрунтуватися на нових реаліях та максимально мінімізувати руйнівний вплив війни на людський капітал.

Сьогодні цілі стратегії відновлення людського капіталу мають охоплювати три площини, що тісно пов'язані між собою та спрямовані на формування сприятливого середовища для формування, розвитку та збереження людського капіталу України. Перша площина – повернення громадян України на Батьківщину, друга – вибудовування ефективної системи формування, розвитку та збереження людського капіталу країни, третя площина більш вузькоспеціалізована, зорієнтована на зміцнення трудоворесурсної безпеки країни [Новікова та ін, 2022, с. 417].

Таким чином, для успішної реалізації стратегії відновлення людського капіталу у повоєнний період, можна запропонувати такі заходи:

1. Повернення громадян на Батьківщину: інформаційні кампанії (проведення масових інформаційних кампаній про можливості та переваги повернення додому), підтримка при поверненні (надання фінансової, юридичної та соціальної підтримки при переїзді), житлові програми (забезпечення доступу до житла через спеціальні програми або пільги).

2. Формування системи відновлення та розвитку людського капіталу: освітні програми (забезпечення доступу до якісної освіти, включаючи професійну перепідготовку та перекваліфікацію), здоров'я та благополуччя (забезпечення доступу до медичних послуг, психологічної підтримки та програм здорового способу життя), соціальна захищеність (впровадження соціальних програм, що сприяють стабільності та добробуту громадян).

3. Підвищення трудоворесурсної безпеки країни: стимулювання ринку праці (підтримка роботодавців, які надають робочі місця громадянам, що повернулися, а також стимулювання створення нових робочих місць), програми підготовки та перепідготовки (навчання в нових професіях, адаптованих до потреб ринку праці), гнучкі форми зайнятості (запровадження та підтримка гнучких форм зайнятості, що враховують індивідуальні потреби громадян).

Список літератури

Україна без понад 4,1 млн українців: Євростат підрахував кількість біженців. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/280389-ukraina-bez-bolee-41-mln-ukraintsev-evrostat-podschital-kolichestvo-bezhentsev> (дата звернення: 05.09.2023).

Збереження та розвиток трудових ресурсів України - завдання найближчого десятиріччя. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/242330.html (дата звернення: 05.09.2023).

Майже 70% переселенців не мають стабільної роботи – Міжнародна організація з міграції. URL: <https://prm.ua/mayzhe-70-pereselentsiv-ne-maiut-stabilnoi-roboty-mizhnarodna-orhanizatsiia-z-mihratsii/> (дата звернення: 10.09.2023).

«Щоб люди не ставали професійними ВПО»: віцепрем'єрка Верещук про житло, безробіття і гроші для переселенців. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vereschuk-iryna-interview-vpo/32306503.html> (дата звернення: 10.09.2023).

Новікова О., Залознова Ю., Азьмук Н. Відновлення людського капіталу України у післявоєнний період з використанням переваг цифровізації. Журнал європейської економіки. Том 21. № 4 (83). 2022. С. 407-427. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1619> (дата звернення: 13.09.2023).

УДК 339.9.012

Пересічний Олександр,
аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет
oleksandr.peresichnyi@mdu.in.ua
<https://orcid.org/0009-0009-7537-5206>

СТІЙКІСТЬ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасні трансформації характеризуються змінами в торгівельних, технологічних, економічних та екологічних процесах [Bezzubchenko, 2020]. Ланцюги створення вартості (далі - GVC) – міжнародні мережі постачальників, які є життєво важливими джерелами ефективності. GVC лежать в основі сучасного процвітання, допомагаючи забезпечити достаток, якість та низькі ціни в більшій частині світової економіки [Дугінець, 2018].

Порушення GVC, спричинені війнами, громадянськими конфліктами та стихійними лихами, які закривають транспортні маршрути, не є незвичним явищем. Останніми найбільшими шоками для системи GVC стали пандемія Covid-19 та російсько-українська війна [Bezzubchenko, 2020]. Остання завдала жорстокого шоку системам виробництва та логістики з точки зору його масштабу. Нестабільність світового простору призвела до того, що вся міжнародна торгівля стала менш передбачуваною. Вищезазначене обумовлює актуальність поглиблення досліджень у напрямку вдосконалення підходів до оцінки стійкості GVC, факторів впливу, а також шляхів підвищення стабільності функціонування глобальної системи GVC.

Стійкість GVC у сучасних умовах має багатоаспектний характер та обумовлена впливом низки факторів: геополітичні ризики, технологічні загрози, зміни споживчої поведінки, екологічні фактори, економічна нестабільність, соціальні чинники [Андрієвський, 2012]. Геополітичні ризики характеризуються впливом політичних конфліктів, а також загрозами для зовнішньоекономічної діяльності в результаті торгових війн та масштабних санкційних обмежень [Булатова, 2018]. Технологічні загрози для GVC характеризуються частими кібератаками, а також глобальною проблемою кібербезпеки [Миценко, 2023]. Зміни в